

DEN GRØNLANDSKE PELSDYRAVLS SVANESANG

Af farmbestyrer *Niels Fenger*

Så blev det da omsider slut med dette forsøg på pelsdyravls i Grønland, som nu i snart et halvt århundrede har stået på. Nationaløkonomer, hovedrevisoratet, Den kgl. grønlandske Handel sikkert med og andre, hvem statens økonomiske forvaltning ligger tungt på sinde, vil drage et lettelsens suk. Nu har der længe nok været drevet halloj med danske skatteborgeres pengepung til det mærkelige, fallerede foretagende. Tanken var jo også absurd, vil nogle mene, hvorfor anbringe bure og give sig til at fodre en flok indfangede dyr, når man lige så godt kan betragte Grønland som een eneste stor, naturlig rævegård, hvor skindene kommer ganske af sig selv, blot man går på rævejagt.

Og sandt er det, at hr. Schmalfeldt, pioneren i den grønlandske pelsdyravls, må have været en modig og fantasifuld mand, da han i 1914 startede med de første forsøg i pelsdyravls på Ikârissat øerne ud for Godthåb – delvis på privat regning. Først forsøgte han med 64 indfangede blåæve, indkøbt fra de sydgrønlandske kolonier og udsteder. Uheldene begyndte at indfinde sig lige fra starten. 25 døde under transporten, 9 straks efter ankomsten, medens 11 stak af på forbidrivende isflager, idet dyrene simpelthen blev sluppet fri på tre af de små øer. De følgende år supplerede man bestanden med nye indkøb, men først i 1917-18 lykkedes det at få en lille tilgang af egne fremavlede hvalpe – ialt 17 stk. De næste 3 år gik det knapt så godt, så først i 1921-22 steg antallet af hvalpe til 38 stk. for derefter at holde sig nogenlunde deromkring de næste 8 år.

Det var en langsommelig start, og hr. Schmalfeldt, som var gammel bundtmager, opgav da også forehavendet i 1923, hvor han blev afløst af bestyrer N. Høgh, tidligere herregårdsskytte og østkystjæger. Man havde på det tidspunkt allerede opgivet tanken om frilandsopdræt og var begyndt at indhegne de enkelte par, samtidig med at man gav dem et hus så stort, som skulle man have avlet små elefanter. Alligevel har det nok betydet en ganske følelig forskel for de sky og vilde dyr, som i kraft af deres arv gennem årtusinder var vant til de store uindskrænkede vidder. Foderet har også voldt vanskeligheder, – dengang fandtes ikke de samme torskeforekomster som nu, man måtte have et par kajakmænd ude på fjorden hele dagen for at pilke fjordtorsk eller skyde alke. Var vejret for slemt til sejlads, måtte man klare sig med tørrede angmassætter.

Foto: Chr. Vibe

*Rævefarmen ved Herrnhuterdalen ved Godthåb.
Mange af rævegårdene er næsten skjult under sneen, der ofte var meget generende hele vinteren.*

Farmens beliggenhed på Ikârissat øerne svarede ikke til forventningerne, efter at man havde indhøstet de første bitre erfaringer. Derfor besluttede man sig til i 1925-26 at flytte virksomheden over på fastlandet til den tidligere herrnhutiske missionsstation »Ny Herrnhut« – ca. $\frac{1}{2}$ times gang fra byen Godthåb. Den gamle, smukke missionær-bolig med det karakteristiske klokketårn blev restaureret og gjort i stand til bestyrer-bolig, og i den lave dal foran boligen gik man i gang med at anlægge og indrette en efter datidens synspunkter moderne rævegård bestående af store cementerede løbe-gårde med vinkeljernsopbygning og maskinvæv.

Var avlsresultaterne stadig sløje indtil 1930, var priserne til gengæld gode for prima skind. Således opnåede man i 1920 den udmærkede pris af 810 kr. pr stk. for de bedste blåræveskind. I 1927 var prisen for bedste skind 507 kr. – i 1936 var den 390 kr. Allerede fra 1926 var der livlig efterspørgsel efter avlsdyr – hovedsagelig til udlandet. I 1930 fik man fra egen avl 104 hvalpe og solgte det år 62 avlsdyr til Norge for 1000 kr. pr. stk. I 1936 var antallet af egne hvalpe over 200.

Alligevel gik forretningen ikke bedre, end at hele rævestutteriets driftsregnskab i perioden 1927-39 gav et samlet underskud på ca. 15.000 kr. Medregnes derimod de beløb, som menes medgået til anlægsudgifter og udvidelser, får man fra samme periode et regnskabsmæssigt overskud på ca. 30.000 kr.

Grønlands Styrelses tanke med pelsdyravlen på Grønland var den nærliggende, at grønlænderne på stutтерiet skulle uddannes i pasningen af dyrene for så senere at kunne begynde deres egne små pelsfarme, hvis det viste sig, at de egnede sig til arbejdet. Avlsdyr kunne i så fald udlånes fra stutтерiet på tilsvarende gunstige betingelser, som fåreholdereleverne fik, når de startede deres egne brug. Forsøget har kun været gjort een gang. Det skete i 1949 – ikke med ræve, men med mink. En ung grønlænder, som igennem 6 år havde vist sig som en habil og omhyggelig dyrepasser, fik muligheden for at begynde med 16 avlsmink i Frederikshåb. Desværre mislykkedes foretagendet totalt, – ikke nok med at der ingen unger blev født, men de fleste gamle avlsdyr uddøde i løbet af et par år. Den unge mand, der vovede forsøget, har ikke haft det for nemt. Han havde fast arbejde i kolonien og måtte passe dyrene i sin fritid. Men medens han var væk, har byens ungdom moret sig med at drille dyrene på alle tænkelige måder, og er der noget, en barslende mink ikke kan li', er det at få sten i hovedet. Under de betingelser var foretagendet dødsdømt fra starten.

I 25 år ledede bestyrer Høgh blårævestutteriet ved Godthåb. Han udvidede stadigvæk med nye løbegårde, men kæmpede iøvrigt fremover en lidt håbløs kamp med bevilgingsmyndighederne om farmens modernisering. I al den tid oplevede man både gode og dårlige avlsår. Det berygtede godthåbsvejr har sikkert været en af årsagerne til hr. Høghs største skuffelser i rævegården. Således døde i 1926 mere end halvdelen af hvalpene af lungebetændelse og influenza i forbindelse med et ualmindeligt kraftigt og vedholdende regnskyl i forsommeren. Den store »rævedal« kunne simpelthen fyldes med snemasser, når stærk fygning satte ind. Jeg har selv set, hvordan det mægtige snefald umuliggjorde de ægteskabelige sysler – rent pladsmæssigt, og hvordan har det ikke været, når tøbruddet så endelig kom, netop i den periode hvor de små hvalpe kommer til verden og kræver tørhed fremfor alt.

Danske (og norske) pelsdyrgårde tjente under den sidste verdenskrig de store penge, fordi tyskerne glad og gerne betalte rundeligt for luksusskind. Billedet har åbenbart ikke været helt det samme for de allierede, for det kneb for stutтерiet at klare sig med de priser, man opnåede for skindene i Amerika, hvorover al handelen til og fra Grønland gik under hele krigen. Da denne først var slut, faldt priserne på verdensmarkedet meget hurtigt til et niveau, der ligger et godt stykke under den pris, det kostede at producere et ræveskind.

Fra fåreavlsstationen i Julianehåb forsøgte man i 1934 at starte et lille forsøg med sølvræve, idet man indkøbte 3 par sølvræve fra Danmark. I foråret 1935 fik man 2

*Den nu nedlagte røvefarm ved Narssaq,
hvor rævene gik på trådnæt hævet op over 'orden.*

Foto: Niels Fenger

hvalpe, det næste år 8, det tredje år 4, så først begyndte der at komme lidt fart i det. I 1938 indkøbte man yderligere 12 avlsmink. De startede meget beskedent, idet de efter et års forløb fik een unge tilsammen, men siden tog de sig meget pænt sammen.

Efter sidste verdenskrig indså man, at farmens beliggenhed ved Julianehåb var uheldig, da kolonien voksede så stærkt og yderligere bebyggelser i stor stil var at vente. Fåreavlsbestyrer K. N. Christensen, som ledede forsøget, foreslog da i en skrivelse til Grønlands Styrelse, at man flyttede farmen og eventuelt slog den sammen med blå-rævestutteriet i Godthåb. Men hvortil? – det var problemet. I nærheden af kolonien Julianehåb var der ingen muligheder, og det ville være meningsløst ikke at have farmene placeret i nærheden af fåreslagteriet i Julianehåb, da meget slagteaffald kunne anvendes til dyrefoder. Men slagteriet i Julianehåb lå heller ikke godt placeret, udvikelsesmulighederne var for små, og det bloddryppende slagteri virkede ikke særlig tiltalende i de gamle bygninger, der var til rådighed for fåreavl. Hvorfor så ikke starte en hel ny fabriksby, hvor man kunne bygge tidssvarende, slagte, henkoge rejer og drive pelsdyravl? – Det måtte kunne lade sig gøre.

Og Grønlands Styrelse var lydhør for bestyrer Christensens planer. Man undersøgte mulighederne inde i fjordene og stoppede op ved Narssaq – 4 timers sejlads fra Julianehåb. Her var man tæt ved rejeforekomsterne i Skovfjorden, her var nogenlunde havneforhold vinter og sommer, og her var vand hele året rundt.

Men der måtte også andre forandringer til. Bestyrer Høgh i Godthåb var da over de 60 år, og fåreavlsbestyrer Christensen i Julianehåb ville gerne have pelsdyravlen skilt ud fra fåreavlen. Altså måtte der en ny mand til. Man henvendte sig til den tidligere landsformand i Dansk Pelsdyravlerforening hr. Larsen Odd i Sorø og bad ham udpege den nye mand. Jeg fik tilbuddet og tog glad og gerne imod det. Det var i efteråret 1947. Nu var pionerarbejdet jo gjort, jeg skulle bare samle de to farme i en helt moderne farm i Narssaq, – det måtte være den letteste sag. Men det skulle gå helt anderledes.

Ifølge det budget, fåreavlsbestyrer Christensen havde opstillet, var der regnet med en årlig produktion af 600 ræveskind og 1200 minkskind. Så ville farmen have en sådan størrelse, at man kunne regne med en pæn rentabilitet. Den dag i dag er jeg hr. Christensen dybt taknemmelig over, at han allerede dengang så tydeligt påpegede kvantitetens betydning ved statsdrift. Det burde lyde så ligetil for enhver, at enten farmen er stor eller lille, vil der være en hel række udgifter, der er næsten ens. Hvor meget kan man forlange af 120 middelmådige avlsræve? Kan de forrente et anlæg til lige ved 200.000 kr. samt udrede lønningerne, foderudgifterne og alle øvrige driftsudgifter? Oven i købet i en tid hvor konjunkturerne for ræveskind er de dårligst tænkelige.

For alle de skønne planer endte nemlig med, at der blev udsendt haller til 120 avlsræve samt en minkhal til 60 dyr. Det var, hvad jeg selv anså som et absolut minimum til en foreløbig start, men det krævede selvsagt nye haller og indkøb af avlsdyr til blodfornyelse, såsnart man havde installeret sig og fundet sig til rette på stedet. Men det blev aldrig til mere. (Bortset fra en minkhal til 60 dyr i 1951.) Der blev med andre ord godt nok sagt »a«, men man glemte resten af alfabetet.

Som avlen forløb, kunne det næsten også være det samme. Hvert eneste år siden starten i Narssaq har dyrene gået drægtige og barslet under de mest fortvivlede omstændigheder. Dagene igennem er der blevet sprængt ud til fundamenter og veje, så stenene har suset de stakkels dyr om ørene. Det kunne de sarte og nervøse dyr slet ikke finde sig til rette med. Rævene kastede eller opåd kuldene, efterhånden som de blev født. Minkene åd ikke deres unger direkte (først når de var døde) de foer bare frem og tilbage i deres bure og lod ungerne skotte sig selv, hvorved de små nøgne væsener meget hurtigt gik til.

Og sprængningerne var slet ikke overstået det første år, som jeg havde håbet på. Den fabrik, man byggede i Narssaq, var af så kæmpemæssige dimensioner, at byggeriet stod på i 3 år, og efter den tid er der fulgt en hel masse boligbyggeri og vejarbejder efter. Alle anlægsarbejder på Grønland kræver planeringer, det vil igen sige spræng-

ninger. Ikke et enkelt skud løst krudt, nej, man borer for med vældige kompressorer, stopper godt med aerolit i hullerne og affyrer så hele serien elektrisk på een gang. Det giver et brag i fjældet – så skarpt og hårdt, at selv menneskene, som er forberedte på skyderiet, farer sammen i angst og bæven. Dyrene reagerer lige voldsomt hver gang, – tro ikke, at man kan vænne ødemarkens vilde dyr til elektrisk affyrede stensprængninger på så nært hold. Så sent som i sommer fik vi en dejlig sølvræv skamferet på det frygteligste: den sad og soled sig i ly af burets beskyttende tråd, da sprængningen kom. En klippeblok susede frem, – pressede tråden ind og slog den uskyldige mikkeleræv »flak som en pandekage«. Denne ene gang kunne jeg ikke dy mig for at le, – skulle folk stadig tvivle på det umulige i at drive pelsdyravl i »no man's land«, ja, så var her måske et talende bevis. Ikke så meget på grund af pletsuddet, den ene ræv spillede ingen rolle ved siden af alle de andre, men fordi omstændighederne kunne fortælle en hel del om sprængningernes nærhed og kraft.

Kunne man tænke sig den mulighed, at farmene var blevet liggende i Godthåb og Julianehåb, havde situationen været den samme. Også der ville avlsresultaterne i bogstavelig betydning være blevet skudt i stykker. Men hvorfor havde man så ikke i tide forudset byggeriet af fabrik og huse på så nært hold af farmen i Narssaq? Svaret er ligetil. Fordi ingen mors sjæl anede noget om, hvor fabrikken ville blive placeret, dengang farmen i Narssaq blev anlagt. Vi byggede jo farmen først. I sommeren 1948 blev farmen anlagt helt oppe under det vældige Qaqasuaq, og dermed troede vi os vel af vejen. Alt for langt kunne vi heller ikke fjerne os, da vi var afhængige af fabrikkens elektriske strøm, vand og slagteaffald. Da fabrikken så blev anlagt så forholdsvis tæt på farmen, kom det helt bag på os, da terrainet netop der var meget kuperet og ville kræve en enorm indsats på planeringsområdet. Man talte dengang om helt andre muligheder for fabrikkens placering – Fiskeræset eller Narssak Illoa, – og i så fald kunne de have bygget så meget de lystede, uden at det ville have generet pelsfarmen.

En pelsdyrfarm i forbindelse med et slagteri og en henkogningsfabrik er selvsagt et sekundært foretagende og burde som sådan have været anlagt efter færdigopførelsen af fabrikken. Nu gik det omvendt, – ikke fordi man ikke var klare over forholdet, men fordi stillingen og situationen for de to farme i Godthåb og Julianehåb var lige så uholdbare.

Evakueringen af de to farme fandt sted i efteråret 1948, og det første avlsår forløb som ventet dårligt. Blårævene kom slet ikke i brunst, – flytningen til hævet netbund og de meget små rum (1 × 2 m.) var for stor forandring fra de store løbegårde i Godthåb. Sølvræve og mink parrede godt nok, men da de første hold minører rykkede ud i foråret 1949, begyndte ulykkerne. Kun 12 minkunger og 30 sølvrævehvalpe af årets avl overlevede kanonaden.

De resterende 4 år, farmen eksisterede i Narssaq, nåede aldrig at blive en god tid for

sølvræveavlen, og vi fik aldrig over 50 sølvræveunger om året. Blårævene fandt sig heller aldrig rigtigt til rette i de små bure, hvorimod de bedre tålte skydningerne end sølvrævene. De sidste år havde vi mellem 100 og 120 blårvæhvalpe pr. sæson. Derimod fik vi ret hurtigt oparbejdet minkbestanden, skønt vi kun havde en ynkelig lille stamme på 16 mink at gå ud fra i 1949. Sidste år blev der således født 100 minkunger, og skulle farmen have fortsat, ville det da også være blevet med mink. Først og fremmest fordi minkavlen er mere lønsom end ræveavlen, dernæst fordi minkene bedre tåler uroen omkring farmen, og endelig fordi fodermulighederne egner sig så udmærket til minkfoder (skidtfisken fra rejetrawlet.)

Men sådan skulle det slet ikke gå. Farmens placering i Narraaq var uholdbar, – nye byggeforetagender var stadig at vente. Skulle farmen have fortsat, måtte den allerførst flyttes. Og hvor kunne man komme i sikkerhed, når man stadigvæk var afhængige af elektricitet, vand, fiske- og slagteaffald.

Endelig må der vel siges, at være en grænse for, hvor længe man ønsker at forstrække et fallitbo, selvom fremtidsplanerne ser nok så lovende ud. Det har de sikkert gjort, hver gang man anlagde og flyttede i de fyrretyve år, forsøget nu har stået på.

Nu er der så kun tilbage at håbe på, at farmene trods alt har haft en mission deroppe. Det at værne om, pleje og passe nogle firbenede væsener har aldrig været en direkte selvfølge for grønlænderne. Måtte man håbe, at den skiftende række af grønlandske medhjælperes på farmene samt alle andre tilfældige »besøgende« har fået en fornemmelse af, at dyr kan værnes – og ikke bare eftertrages.